

Uudenkaarlepyyn kaupungin erityislahjakkaita oppilaita koskeva toimintasuunnitelma

Lotta Kåll, Maria Sjöblom ja Greta Kula.

Uusikaarlepyy, 26.4.2018

Päivitetty 25.5.2020

Päivitetty 16.1.2024

Sisälllys

1. Mitä on erityislahjakkuus?.....	1
1.1 Määritelmä.....	1
1.2 Tunnistaminen.....	1
2. Miksi nämä oppilaat tarvitsevat tukea?.....	2
2.1 Twice exceptional, 2E.....	2
3. Erityislahjakkaan oppilaan kohtaaminen – vaihe vaiheelta.....	3
3.1 Ymmärryksen lisääminen.....	3
3.2 Pedagogiikka ja tavoitteiden asettaminen	3
Kiihdyttäminen	3
Rikastuttaminen	6
Valmentaminen.....	6
Eriyttäminen.....	7
3.3 Osa-aikainen erityisopetus – seurantaa ja kiihdyttämistä varten – joustavuus	8
3.4 Siirto ylemmälle vuosiluokalle osittain/kokonaan.....	8
3.5 Siirtyminen kouluasteelta toiselle	8
Esiopetuksen ja perusopetuksen sekä vuosiluokkien 6 ja 7 välinen siirtymävaihe.....	8
9. vuosiluokalta siirtyminen.....	8
3.6 Opiskeluhuollon tuki	9
3.7. Kognitiivinen arviointi tarvittaessa	9
3.8 Opinto-ohjaus.....	9
3.9 Opettajan rooli	9
4. Lähdeluettelo:	10
5. Liitteet	11
Liite 1: Silverman.....	11
Liite 2: Perssonin käänös Silvermanin kirjasta.....	12
Liite 3: Kokotin lista	13
Liite 4: Vahvuudet ja ongelmakäyttäytyminen.....	14
Liite 5: Normenin rikastuttamisryhmä, kolme oppilasta + Maria, lukuvuosi 2017/18.....	15
Liite 6: Liljedahlin luokassa valmentamista koskeva tarkistuslista	18
Liite 7: Korkeampi ajattelu – opas opettajalle (DeDNKRS)	19

1. Mitä on erityislahjakkuus?

1.1 Määritelmä

Tämä toimintasuunnitelma perustuu Roland S. Perssonin (pedagogisen psykologian professori) erityislahjakkuuden määritelmään. Persson määrittelee erityislahjakkuuden seuraavasti:

”Erityislahjakas yllättää sinut toistuvasti poikkeuksellisilla taidoillaan yhdellä tai usealla osa-alueella niin koulussa kuin arjessa”.

Toinen tutustumisen arvoinen selitysmalli on Renzullin erityislahjakkuutta koskeva malli. Renzullin mukaan korkea älykkyydosamäärä ei itsessään riitä siihen, että henkilöä voidaan pitää erityislahjakkaana. Renzullin mielestä erityislahjakkuus koostuu pikemminkin keskimääräistä paremmista kyvyistä (abstraktio, muisti, oppiminen, tehokkuus, verbaalisuus, logiikka, laskutaito), vahvasta sisäisestä motivaatiosta ja sinnikkydestä sekä poikkeuksellisesta luovuudesta. (Renzulli, 2016).

1.2 Tunnistaminen

Koulussa on tärkeää tunnistaa erityislahjakkuus varhaisessa vaiheessa. Usein alamme pohtia asiaa vasta siinä vaiheessa, kun ongelmia ilmenee. Koulun näkökulmasta tunnistamiseen on helppo käyttää tarkistuslistoja.

Erityislahjakkuuden tunnusmerkit (yksi tai useampi) psykologi Anita Kullanderin mukaan:

Oppii lukemaan 3–4 vuoden iässä

Rakastaa lukemista ja haluaa lukea vanhemmille lapsille suunnattuja kirjoja

Piirtää realistisesti varhain

Osaa toistaa lauluja sanasta sanaan varhain

Oppii helposti soittamaan soittimia ja soittaa epätavallisella ilmaisulla

Osoittaa varhain suurta lahjakkuutta urheilussa tai tanssissa

Osaa ratkoa monimutkaisia matemaattisia yhtälöitä ja pulmia varhain

Lista on Mona Liljedahlin kirjassa *Särskilt begåvade elever. Pedagogens utmaning och möjlighet* (2017, s. 28).

Kun pohdit, onko oppilas erityislahjakas, voit hyödyntää toimintasuunnitelman liitteenä olevia yksityiskohtaisempia tunnusmerkkilistoja (ks. liitteet 1–4). On kuitenkin tärkeää muistaa, että kaikki erityislahjakkaat oppilaat ovat erilaisia.

2. Miksi nämä oppilaat tarvitsevat tukea?

On tunnettu tosiasia, että erityislahjakkaat oppilaat kokevat koulun turhauttavaksi ja merkityksettömäksi. Roland S. Perssonin (2010) tutkimuksessa kävi ilmi, että 92 prosenttia haastatelluista erityislahjakkaista aikuisista koki kouluaikinsa helvetilliseksi. Monet erityislahjakkaista oppilaista alisuoriutuvat, heillä on keskittymisvaikeuksia tai he kamppailevat mielenterveyden kanssa. He menettävät mielenkiintonsa koulua kohtaan, jäävät kotiin, keskeyttävät opintonsa tai kohtaavat ongelmia korkea-asteen opinnoissa puutteellisten opiskelutekniikoiden vuoksi. Ilman opetuksen mukauttamista, oppilaista voi tulla passiivisia tai niskoittelevia, jotka muut kokevat erilaisiksi. (Liljedahl, M. 2017, s. 41–63).

Yhteiskunnalliselta kannalta on suuri menetys, että nämä luovat ongelmanratkaisijat, joilla on suuri oppimispotentiaali, putoavat järjestelmän läpi eivätkä viihdy koulussa ja saavuta täyttä potentiaaliaan. Näillä oppilailla oppiminen tapahtuu usein omien tarpeiden pohjalta. Silti asiat, jotka odotamme heidän osaavan, eivät välttämättä toimi. Nämä oppilaat eivät suoriudu odotetulla tavalla. Tunnusomaista näille oppilaille on ikätasoaan huomattavasti parempi kyky abstraktiin ajatteluun. Valitettavasti he oppivat harvoin sillä tavalla tai siinä tahdissa kuin koulussa odotetaan.

Heidän kehityksensä on usein epätahtista. Tämä tarkoittaa sitä, että joillakin osa-alueilla he saattavat olla selvästi ikätasoaan edellä, kun taas toisilla osa-alueilla he ovat samalla tasolla ikäistensä kanssa. Tämä voi aiheuttaa paljon turhautumista erityisesti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa samanikäisten kanssa.

2.1 Twice exceptional, 2E

On hyvä muistaa, että erityislahjakkailla oppilaille voi myös olla erilaisia vaikeuksia. Vaikeus voi usein peittää alleen lahjakkuuden. Lahjakkuus voi myös estää vaikeuden havaitsemisen.

Anna Hassin Glimrande glimtar -blogissa on erinomainen kuvaus 2E:stä sekä konkreettisia vinkkejä kouluille.

3. Erityislahjakkaan oppilaan kohtaaminen – vaihe vaiheelta

Kunnan yhtenäiskoulussa toimii työryhmä, jossa on mukana edustaja jokaisesta koulusta sekä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen erityisopettaja. Työryhmä kokoontuu vähintään kerran lukukaudessa keskustelemaan ja antamaan ohjeita, jotta siirtyminen esikoulusta 1. luokalle ja 6. luokalta 7. luokalle sujuisi hyvin. Työryhmä seuraa koulujen tilannetta, suunnittelee erilaisia tukitoimia ja vastaa koulujen välisestä yhteistyöstä.

3.1 Ymmärryksen lisääminen

Käy [Vinkkejä lisälukemiseksi](#) -sivulla ja hyödynnä siellä olevia materiaaleja ja linkkiluetteloita. Tietoa ja ohjeita saat ottamalla yhteyttä esikoulun–6. luokan tai 7.–9. luokkien valmentavaan opettajaan.

Keskustele vanhempien kanssa. Kokevatko vanhemmat asian samoin kuin sinä? Monet erityislahjakkaiden lasten vanhemmat ovat hyvin huolissaan lapsensa tulevaisuudesta – ole hienotunteinen.

Tutustu oppilaaseen. Ota oppilas mukaan keskusteluun. Kuuntele, mitä oppilas sanoo.

Muista, että tavoitteena on toimiva kouluarki.

Kartoita oppilaan osaamisen taso. Pyydä apua valmentavalta opettajalta tai koulusi vastuuhenkilöltä.

3.2 Pedagogiikka ja tavoitteiden asettaminen

ABC-menetelmä, kiihdyttäminen (acceleration), rikastuttaminen (berikning) ja valmentaminen (coaching) (Liljedahl, M, 2017, s. 66–89)

Kiihdyttäminen

Kiihdyttäminen tarkoittaa sitä, että oppilas etenee opetuksessa omaan tahtiin yhdessä tai useassa oppiaineessa. Kiihdyttäminen tapahtuu niiden tavoitteiden mukaisesti, jotka oppilaalle on asetettu vuosiluokkiin sitomatonta opiskelua koskevan päätöksen yhteydessä. Uskalla kokeilla todella vaikeaa materiaalia oppilaan tason löytämiseksi!

Vuosiluokkiin sitomattomassa opiskelussa oppilas opiskelee oman opinto-ohjelman mukaisesti, johon on määritelty eri opintokokonaisuudet ja kirjattu tavoitteet. Vuosiluokkiin sitomatonta opiskelua voidaan käyttää opiskelutahdin nopeuttamiseen. Kaupungin paikallisessa opetussuunnitelmassa kuvataan tarkemmin vuosiluokkiin sitomattoman opiskelun järjestelyt. Vuosiluokkiin sitomaton opiskelu on erillinen tukitasoista. Käytännön syistä käytämme kuitenkin samoja asiakirjoja kuin yleisen ja tehostetun tuen kanssa.

Luokanopettaja/luokanvalvoja arvioi yhdessä oppilaan ja huoltajan, opettajan ja erityisopettajan kanssa vuosiluokkiin sitomattoman opiskelun ja kiihdyttämisen tarpeen. Arvioinnin pohjana käytetään *pedagogista arviota*. Pedagogista arviota käsitellään pedagogisessa tiimissä, mutta virallista viranhaltijapäätöstä ei tarvitse tehdä!

Yleisen tuen oppimissuunnitelmassa oppiaineen/oppiaineiden tavoitteet asetetaan sen vuosiluokan tavoitteiden perusteella, jolla oppilas on. Kirjaa ylös konkreettiset ja selkeät tavoitteet. Arvioi suunnitelmaa jatkuvasti – tarkista, mitä oppilas on suorittanut.

Kun avaat yleisen tuen oppimissuunnitelman, valitse Oppimissuunnitelma muissa tilanteissa.

BASINFORMATION

Studierende
Testelev Svante

Läsår
2023-2024

Klass
TILLFÄ

Grupphandledare/klassföreståndare

Födelselid:
13.08.2005

Vårdnadshavare:

-	Testvårdnadshavare	Mamma	Testgatan 1	66900 NYKARLEBY	0407654321
-	Testvårdnadshavare	Pappa	Testgatan 1	66900 NYKARLEBY	0404321765

Dokumenttyp
Plan för lärande

Plan för lärande i andra situationer

Dokument, förklaring

*Dokumentets datum
12.10.2023

*Stödnivå

Publiceras för vårdnadshavare

Syns för alla lärare

Dolt för andra lärare

SAMARBETE OCH ANSVAR

Beskrivning av samarbetet med eleven och vårdnadshavaren i samband med utarbetandet av den pedagogiska bedömningen.

Datum Samarbeta med vårdnadshavarna och eleven.

Spara Ångra

BASINFORMATION

Studierende
Testelev Svante

Grupphandledare/klassföreståndare

Födelselid:
13.08.2005

Vårdnadshavare:

-	Testvårdnadshavare				0407654321
-	Testvårdnadshavare				0404321765

Dokumenttyp
Plan för lärande

Plan för lärande i andra situationer

Dokument, förklaring

*Dokumentets datum
12.10.2023

*Stödnivå

Publiceras för vårdnadshavare

Syns för alla lärare

Dolt för andra lärare

SAMARBETE OCH ANSVAR

Beskrivning av samarbetet med eleven och vårdnadshavaren i samband med utarbetandet av den pedagogiska bedömningen.

Datum Samarbeta med vårdnadshavarna och eleven.

Spara Ångra

Välj

Eget studieprogram

Elever med annan språkbakgrund

Särskilda undervisningsarrangemang

Årskursintegrerade studier

Välj Ångra

Valitse sitten oma opinto-ohjelma.

Wilman Tuki-välilehdellä olevat tukitoimenpiteet ovat kiihdyttäminen, rikastuttaminen ja ylöspäin eriyttäminen, joita voidaan myös käyttää osoittamaan, mitä tukitoimenpiteitä oppilas on saanut lukuvuoden aikana.

Arvioi oppilas lukuvuoden lopussa suoritetun kurssin osalta. Jos kurssi on kesken ja oppilas jatkaa sitä syksyllä, kurssin arviointi voidaan kirjoittaa oppilaan

oppimissuunnitelmaan. Todistuksesta on tärkeää käydä ilmi, että oppilas seuraa omaa opinto-ohjelmaa ja että hänet siirretään seuraavalle vuosiluokalle.

Rikastuttaminen

”Rikastuttaminen tarkoittaa mielekkyyden lisäämistä oppimiseen. Monet erityislahjakkaat oppilaat aloittavat kokonaisuudesta ja hyppiminen asiasta toiseen on heille vaikeaa. Asioilla on oltava yhteys, jotta nämä oppilaat näkevät niiden hyödyt. Erityislahjakkaat oppilaat voivat oppia mitä tahansa, kun he ovat motivoituneita, kiinnostuneita ja uteliaita. Rikastuttamisen tehtävänä on herättää kiinnostus uusia asioita kohtaan, jotka eivät välttämättä kuulu oppilaan omiin kiinnostuksen kohteisiin.” (Liljedahl, M, 2017, s. 79). Ajattele isosti! Ajattele abstraktisti ja ilmiölähtöisesti!

Rikastuttamista voidaan toteuttaa siten, että oppilaat saavat osallistua eri luennoille, minikursseille, opintokäynneille jne. kouluajalla tai sen ulkopuolella. Sitä voidaan toteuttaa myös kerhomuodossa koulussa. Hyödynnä digitaalisia mahdollisuuksia. Ehkä oppilas voi tutkia jotain aihetta englanniksi ja esitellä sitä sitten muille kiinnostuneille? Monet näistä oppilaista kertovat mielellään kiinnostuksen kohteistaan muille oppilaille ja aikuisille.

Rikastuttaminen voi tapahtua mahdollisuuksien mukaan pienryhmässä, jossa oppilaat voivat tavata samanhenkisiä ihmisiä ja työskennellä projekteissa suurten kokonaisuuksien parissa opettajan tai muun aikuisen kanssa. Liitteenä on esimerkkejä siitä, miten Normenin 3.–6. luokilla on kokeiltu työskennellä rikastuttamisryhmän kanssa lukuvuonna 2017–2018. Rikastuttamisryhmä on osoittautunut erittäin tärkeäksi oppilaiden hyvinvoinnin ja kouluviihtyvyyden kannalta.

Uudenkaarlepyyn yhtenäiskoulussa on mahdollisuuksia kehittää yhteistyötä, jonka avulla näillä oppilailla on mahdollisuus tavata samanhenkisiä ihmisiä ja työskennellä yhdessä projektien parissa.

Valmentaminen

Valmentaminen tarkoittaa oppilaiden oppimisen tukemista koulun ja opetussuunnitelman puitteissa. Erityisesti silloin, kun oppilas opiskelee oppiaineita omaan tahtiin, tarvitaan opettaja seuraamaan ja ohjaamaan oppilasta. Valmentamisessa on myös kyse siitä, että yhdessä oppilaan ja kodin kanssa löydetään ratkaisuja toimivaan kouluarkeen ja erilaisia

ratkaisuja, jotka voivat auttaa oppilasta voimaan hyvin koulussa. Valmentamisessa on kyse vuoropuhelusta kaikkien asianosaisten kanssa ja pyrkimyksestä tarkastella oppilaan tarpeita kokonaisvaltaisesta näkökulmasta.

Liitteenä on erittäin hyvä lista valmentamisesta luokassa.

Eriyttäminen

Ylöspäin eriyttäminen on tärkeä työkalu erityislahjakkaiden oppilaiden kanssa työskennellessä. Näiden oppilaiden kohdalla eriyttäminen ei tarkoita samojen tehtävien toistamista vaan tehtävän luonteen muuttamista.

Tomlinsonin (1996) mukaan eriyttäminen koostuu neljästä osasta: sisällön, prosessin, tuloksen ja oppimisympäristön eriyttämisestä. Sisällön eriyttämisessä on kyse siitä, että oppilaille annetaan mahdollisuuksia tehdä abstrakteja ja monimutkaisia tehtäviä. On kuitenkin tärkeää muistaa, että mitä monimutkaisempia tehtävät ovat, sitä selkeämpiä ohjeita tarvitaan. Monimutkaiset tehtävät ovat sellaisia, että ne avautuvat (muuttavat kysymyksenasettelua) ja sellaisia, joissa keskitytään luomaan jotain uutta olemassa olevasta tiedosta. Prosesseja voidaan eriyttää tekemällä tehtäviä eri tavoilla (pareittain, ryhmässä) tai hyödyntämällä eritasoisia tehtäviä. Tulosten eriyttäminen tarkoittaa sitä, että erot hyväksytään myös tuloksissa. Lähtökohtana on, että hyvä tulos saavutetaan, kun kaikki tekevät parhaansa. Oppimisympäristön eriyttäminen tarkoittaa erilaisten oppimisympäristöjen tarjoamista koulussa.

Erityislahjakkaiden oppilaiden ei tarvitse käyttää aikaa käsitteiden muistamiseen ja ymmärtämiseen. He pystyvät muita nopeammin analysoimaan, ymmärtämään ja soveltamaan uutta tietoa (Mellroth i Sims red. (2021)). K. Rogersin (2007) mukaan oppikurssin sisältöä voidaan supistaa jopa 50 prosenttiin, koska oppilaat osaavat jo vaaditun. Hyvä tapa selvittää oppilaiden osaamista on tehdä esitesti ennen uuden aihealueen käsittelyä. Näin saat hyvän yleiskuvan siitä, ketkä oppilaat tarvitsevat haasteita ja keiden on harjoiteltava vielä perusasioita.

Tutustu Kirsten Baltzerin ja Anette Gjervigin esimerkkeihin prosessien ja tehtävien tason eriyttämisestä.

Katso liite DeDNKRS (liite 7), jossa on opas siitä, miten korkeampi ajattelu saavutetaan.

Tutustu James Nottinghamiin ja siihen, miten kysymyksiä voi muotoilla.

3.3 Osa-aikainen erityisopetus – seuranta ja kiihdyttämistä varten – joustavuus

Myös nämä oppilaat tarvitsevat opettajan antamaa opetusta, vaikka he saattavat opiskella eri oppikurssia kuin muu luokka. Sattuneesta syystä opettajan voi olla vaikea ehtiä antaa yksilöllistä ohjausta luokassa. Hyödynnä mahdollisuuksien mukaan osa-aikaista erityisopettajaa. Erityisopettaja voi esimerkiksi käydä oppilaan kanssa läpi viikon oppimateriaalin, jotta hän voi sen jälkeen itsenäisesti työskennellä sen parissa luokassa. Erityisopettaja voi myös auttaa kartoittamaan oppilaan osaamisen tason.

3.4 Siirto ylemmälle vuosiluokalle osittain/kokonaan

Jotkut oppilaat voi olla tarpeen siirtää ylemmälle vuosiluokalle. Siirtoon liittyy sekä hyötyjä että haittoja. Tärkeää on, että koti ja oppilas osallistuvat päätöksentekoon, jos oppilas siirretään useita vuosiluokkia ylöspäin. Lisäksi on muistettava, että nämä oppilaat voivat siirtyä ylemmälle luokalle, vaikka se tarkoittaisi, että osaamiseen tulee aukkoja. Nopean oppimiskyvyn ansiosta oppilas kuroo etumatkan nopeasti kiinni.

3.5 Siirtyminen kouluasteelta toiselle

Esiopetuksen ja perusopetuksen sekä vuosiluokkien 6 ja 7 välinen siirtymävaihe
Varhaiskasvatuksen ja esikoulun erityisopettaja ilmoittaa ennen koulun alkamista 1. luokan opettajalle oppilaista, jotka tarvitsevat kiihdyttämistä tai rikastuttamista.

9. vuosiluokalta siirtyminen

Valmentava opettaja osallistuu asiantuntijaryhmän kokoukseen yhdessä opinto-ohjaajan, oppilaan ja huoltajan sekä luokanvalvojan/aineenopettajan kanssa pohtimaan eri vaihtoehtoja, jos/kun nopeutettua opiskelua noudattava oppilas saa perusopetuksen oppikurssin valmiiksi yhdessä tai useammassa aineessa. Erityisistä opetusjärjestelyistä päätetään 18 § 1 mom. mukaisesti, kun oppilas suorittaa perusopetuksen oppikurssin jossakin aineessa. Oppilas voi silloin jatkaa aineen opiskelua lukiotasolla tai suunnitelman mukaan korvata oppiaineen toisella aineella. Tämä kirjataan oppilaan omaan opinto-ohjelmaan.

3.6 Opiskeluhuollon tuki

Oppilashuolto tarjoaa tukikeskusteluja oppilaille. Opettaja tai vanhempi ottaa tarvittaessa yhteyttä kuraattoriin. Koulupsykologi voi tarvittaessa tavata oppilaan ja vanhemmat sekä asianomaisen opettajan, ja he voivat yhdessä pohtia oppilaan oppimista, vointia ja etsiä toimivia ratkaisuja.

3.7. Kognitiivinen arviointi tarvittaessa

Jos epäillään 2E:tä, koulupsykologin suorittama kognitiivinen arviointi voi olla syytä tehdä. Kognitiivisen arvioinnin tavoitteena tulee olla oppilaan oppimisprofiilin kartoittaminen kuten kaikkien oppilaiden kohdalla. Perusopetuslain 30 § 1 mom. ([642/2010](#)) mukaan tukea on oikeus saada heti tuen tarpeen ilmetessä. Kognitiivinen arviointi ei siis voi olla edellytys oppilaan oikeudelle saada tukea. Erityislahjakuus ei ole myöskään diagnoosi.

3.8 Opinto-ohjaus

Näillä oppilailla on suuri tarve saada ohjausta, varsinkin jos heidän opintonsa etenevät tavanomaisesta poikkeavaan tahtiin. Suosittelemme, että oppilaille opetetaan opiskelutekniikoita, varsinkin kun heidän opiskelutekniikkansa on usein puutteellinen, koska heidän ei ole oikeastaan koskaan tarvinnut lukea/päntätä. Opiskelutekniikoita voidaan esimerkiksi käsitellä kertaluonteisesti lukuvuoden aikana. Voit ottaa yhteyttä Zachariasskolanin opinto-ohjaajaan.

3.9 Opettajan rooli

Erityislahjakkaat oppilaat tarvitsevat usein yksilöllisempää tukea, kuten mentorin ohjausta. Tämä auttaa oppilaita löytämään ja säilyttämään motivaationsa ja kannustimensa sekä muodostamaan myönteisen minäkuvan, koska heillä on harvoin ikäryhmässään tasavertaista verrokkia. Yhdellä laadukkaalla keskustelulla voi olla suuri merkitys oppilaan ymmärtämisen ja tukemisen kannalta, mutta myönteisen kehityksen aikaansaamiseksi tarvitaan jatkuvia virikkeitä ja hyväksyntää.

Jos erityislahjakkaita oppilaita ei haasteta riittävän vaativalla tasolla, heillä voi olla vaikeuksia myöhemmin opinnoissa, kun he kohtaavat haasteita, jotka edellyttävät opiskelutekniikoita ja sinnikkyyttä. Opettajalla on siksi tärkeä tehtävä stimuloida oppilaiden sisäistä motivaatiota tarjoamalla materiaalia ja tehtäviä, jotka ovat heistä kiinnostavia ja haastavia. Vasta silloin

monet erityislahjakkaat oppilaat suoriutuvat hyvin, sillä he ovat usein haluttomia työskentelemään sellaisten asioiden parissa, jotka he jo osaavat tai joista he eivät ole kiinnostuneita.

Ryhmätyö ja keskustelut ovat tärkeitä oppimisen kannalta. Jotta keskustelut olisivat riittävän haastavia erityislahjakkaille oppilaille, heidän on saatava työskennellä samalla tasolla olevien oppilaiden kanssa.

4. Lähdeluettelo:

Dumont Hanna, Istance David, Benavides Francisco (red). 2010. *The Nature of Learning: Using Research to Inspire Practice*. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), Centre for Educational Research and Innovation: Paris

Kreger Silverman, Linda. (2016). *Särskilt begåvade barn*. Natur och kultur.

Liljedahl, M. (2017). *Särskilt begåvade elever. Pedagogens utmaning och möjligheter*. Gothia Fortbildning.

Nottingham, J. (2017). *Utmaningsmodellen. Ge rätt motstånd och stöttning genom lärandeprocessen*. Stockholm: Natur och kultur.

Persson, R. S. (1997). *Annorlunda land: särbegåvningens psykologi*. Almqvist & Wiksell.

Persson, R. S. (2010). Experiences of intellectually gifted students in an egalitarian and inclusive educational system: A survey study. *Journal for the Education of the Gifted*, 33(4), 536-569.

Renzulli, J. S. (2016). The three-ring conception of giftedness. In S. M. Reis (Ed.). *Reflections On Gifted Education* (pp. 55 – 86). Waco, TX: Prufrock Press

Rogers, K.B. (2007). Lessons learned about educating the gifted and talented: A synthesis of the research on educational practice. *Gifted Child Quarterly*, 51 (4), s. 382-396.

Sims, C. red. (2021). *Särskild begåvning i praktiken och forskning*. Lund: Studentlitteratur.

The Three-Ring Conception of Giftedness:... (PDF Download Available). Available from: https://www.researchgate.net/publication/237668711_The_Three-Ring_Conception_of_Giftedness_A_Developmental_Model_For_Promoting_Creative_Productivity [accessed Apr 03 2018].

Tomlinson, C.A (1996). Good teaching for one and all: Does education have an instructional identity? *Journal for the Education of the Gifted*, 20 (2). s. 155-174.

Photo by Porapak Apichodilok from Pexels

5. Liitteet

Liite 1: Silverman

Silverman (2003) on listannut erityislahjakkaiden tunnusmerkkejä seuraavasti:

Hyvä järkeilemään (hyvä ajattelija)

Oppiminen on helppoa

Laaja sanavarasto

Erinomainen muisti

Hyvä keskittymiskyky (jos kiinnostunut)

Herkkä (loukkaantuu helposti)

Osoittaa myötätuntoa

Perfektionistinen

Intensiivinen

Moraalisesti herkkä

Erittäin utelias

Kiinnostuksen kohteet ovat pitkäaikaisia

Erittäin energinen

Suosii vanhempien kavereiden tai aikuisten seuraa

Useita eri kiinnostuksen kohteita

Mainio huumorintaju

Oppi lukemaan varhain tai lukee paljon (jos liian nuori lukemaan, rakastaa sitä, että hänelle luetaan)

Oikeudenmukaisuus, rehellisyys on tärkeää

Ajoittain kypsä arvostelukyky ikäisekseen

Tarkkasilmäinen tarkkailija

Vilkas mielikuvitus

Erittäin luova

Kyseenalaistaa auktoriteetteja

Matematiikka on helppoa

Hyvä palapeleissä

Kursivoidut kohdat ovat sellaisia, jotka selkeästi erottavat erityislahjakkaat oppilaat muista.

Kreger Silverman, Linda (2016). *Särskilt begåvade barn. Natur och Kultur*, s. 142.

Liite 2: Perssonin käännös Silvermanin kirjasta

Lähde: Roland S. Perssonin käännös taulukosta Lina Silvermanin kirjassa: "Counseling the gifted and talented", löytyy muun muassa täältä: <http://www.giftedchildren.se/identifying/>

Älylliset piireet	Personallisuuspiirteet
Ainutlaatuinen tapa järkeillä	Oivaltava
Älyllisesti utelias	Tarve ymmärtää
Nopea ja tehokas oppiminen	Älyllisen stimulanssin tarve
Korkea abstraktiokyky	Perfektionisti
Kompleksinen ajattelumalli	Logiikan ja tarkkuuden tarve
Vilkas mielikuvitus	Merkittävä huumorintaju
Varhain kehittynyt moraalitaju	Herkkä ja empaattinen
Rakastaa oppimista	Intensiivinen
Keskittymiskyky	Sinnikäs (itsepintainen)
Kykenee analyttiseen ajatteluun	Hyvin itsetietoinen
Luova	Nonkonformisti
Huomattava oikeustaju	Kyseenalaistaa sääntöjä ja auktoriteetteja
Harkitsevainen ja mietiskelevä	Taipumus olla introvertti

Liite 3: Kokotin lista

Seuraava luettelo erottelee toisistaan erityislahjakkaat oppilaat ja hyvin menestyvät oppilaat. Lista on siinä mielessä hyvä, että siitä käy selvästi ilmi, mikä on tyypillistä juuri erityislahjakkaille oppilaille. Erityislahjakkaat oppilaat eivät välttämättä ole niitä, jotka menestyvät luokassa. On myös hyvin menestyviä erityislahjakkaita oppilaita, ja on myös tärkeää muistaa, että jokainen tarkistuslistojen kohta ei päde kaikkiin erityislahjakkaisiin oppilaisiin.

Shirley Kokotin laatima lista löytyy muun muassa täältä: <http://www.filurum.se/olika-definitioner/om-att-undervisa-sarbegavade-barn/>

Hyvin menestyvät

Erityislahjakkaat

tietävät vastauksen	esittävät kysymyksiä
ovat kiinnostuneita	ovat uteliaita
heillä on hyviä ideoita	heillä on hullunkurisia ideoita
työskentelevät ahkerasti	touhuavat muuta, mutta oppivat silti
vastaavat kysymyksiin	keskustelevat kysymyksistä
kuuntelevat kiinnostuneina	esittävät vahvoja näkemyksiä ja mielipiteitä
oppivat nopeasti	osaavat jo
heillä on paljon samanikäisiä kavereita	suosivat aikuisseuraa
kopioivat	luovat uutta
viihtyvät koulussa	pitävät oppimisesta
ottavat tietoa vastaan	työstävät tietoa
ajattelevat vaiheittain	ajattelevat moniulotteisesti
ovat tyytyväisiä oppimiseensa	ovat hyvin itsekriittisiä
ymmärtävät ideoita	ajattelevat abstraktisti

Liite 4: Vahvuudet ja ongelmakäyttäytyminen

Seuraava lista löytyy osoitteesta

http://www.begavadebarn.nu/uploads/6/9/9/6/6996440/informationsmaterial_3sid.pdf

Vahvuudet

Mahdollinen ongelmakäyttäytyminen

Oppii lukemaan varhain/nopeasti.	Kärsimätön muiden hitaampaa tahtia kohtaan. Ei halua harjoitella perustaitoja. Haluaa vain lukea (edistyneempien) kirjoja, jotka on valinnut itse.
Laaja sanavarasto tai laaja tietämys.	Dominoi keskusteluja, ei kuuntele muiden puheenvuoroja. Osaa puhua itsensä ulos tilanteista, joilta haluaa välttyä.
Sisäistää uuden aineiston nopeasti ja helposti.	Tylsistyy ja turhautuu, kun muut eivät ymmärrä, eikä saa mennä eteenpäin. Ärsyyntyy ryhmätyöskentelyssä, jos muut eivät ole yhtä nopeita.
Ymmärtää matikkaa nopeasti ja intuitiivisesti. Nauttii logiikasta ja "pulumista".	Vastustaa kertaamista. Menee suoraan vastaukseen, vaikeuksia nähdä välivaiheita. Olettaa virheellisesti, että kaikki on yhtä helppoa. Ratkaisee ongelmia epäsovinnaisilla tavoilla.
Ymmärtää syy-seuraussuhteen.	Vaikea hyväksyä asioita, jotka eivät ole loogisia, kuten perinteitä tai muita asioita, joita joutuu oppimaan ymmärtämättä miksi.
Uteliias, kyselevä. Etsii asioiden tarkoitusta.	Esittää epämukavia kysymyksiä. Naiivi.
Hyvä keskittymiskyky, sinnikäs.	Uppoutuu asioihin niin, että aiheen vaihtaminen on vaikeaa. Vaikuttaa itsepäiseltä, vastahakoiselta.
Energinen, valpas, innokas.	Tarvitsee koko ajan virikkeitä, turhautuu muuten. Vaikuttaa hyperaktiiviselta.
Omaa johtamistaitoja. Haluaa organisoida.	Dominoiva. Ei hyväksy muiden ideoita tai mielipiteitä.
Etsii totuutta, rehellisyyttä ja oikeudenmukaisuutta.	Vaikea olla käytännöllinen ja joustava.
Ajattelee kriittisesti, korkeat odotukset muita ja itseään kohtaan.	Tuskastuu muihin, lannistuu tai masentuu. Vaikea luopua asiasta, joka ei ole täydellinen.
Monia kiinnostuksen kohteita.	Vaikuttaa hajamieliseltä ja epäjärjestelmälliseltä. Turhautuu ajanpuutteesta.
Ajattelee luovasti. Oppii mielellään uusia toteutustapoja.	Vaikuttaa erilaiselta. Unelmoi usein. Esittää kysymyksiä, jotka eivät tunnu liittyvän asiaan.

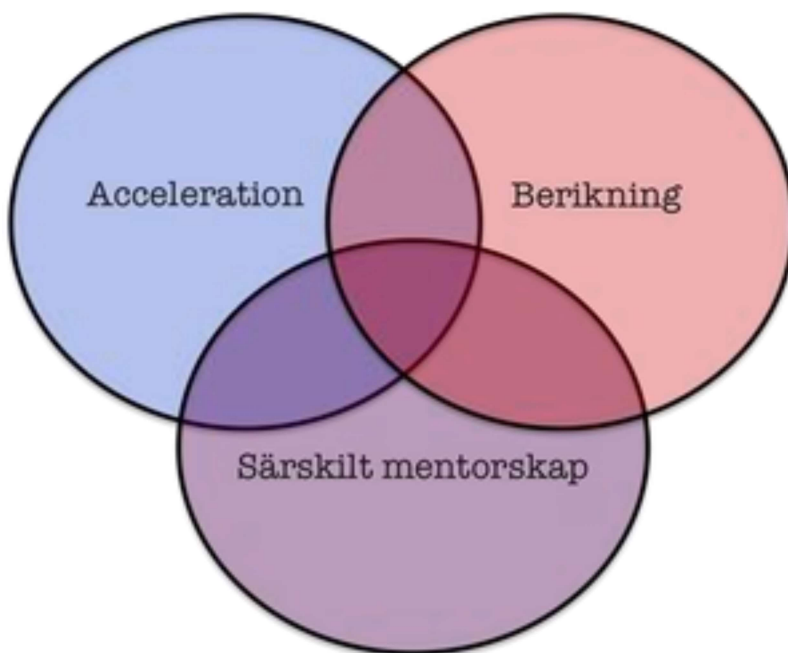
Liite 5: Normenin rikastuttamisryhmä, kolme oppilasta + Maria, lukuvuosi 2017/18

Erityislahjakkaat oppilaat hyötyvät siitä, että heitä haastetaan heidän vahvuuksiensa pohjalta. Heidän on saatava oppia ja keskustella omalla tasollaan. Heidät on myös kohdattava kunnioittavasti ja hyväksyvästi heidän edellytystensä ja tarpeidensa mukaisesti.

Olemme kokoontuneet 2 x 45 minuuttia/viikko keskustelemaan, suunnittelemaan, tutkimaan, kokeilemaan ja puhumaan erilaisista ilmiöistä lähiympäristössämme ja laajemmin. Oppilaat ovat puheliaita, tuntevat yhteenkuuluvuuden tunnetta ja ovat tiedonhaluisia, vaikka he ovat eri vuosiluokilla.

Tämän lukuvuoden aikana olemme pyrkineet noudattamaan ABC-mallia, jossa pienryhmän opettaja on toiminut enemmän mentorina Mona Liljedahlin mallin mukaisesti.

”Erityismentorointi – joku, jolla on samat erityiset kiinnostuksen kohteet kuin oppilaalla, esim. korkeakouluopiskelija, ammattilainen, yliopiston lehtori jne., joka voi ja haluaa säännöllisesti keskustella oppilaan kanssa elämästä ja erityisistä kiinnostuksen kohteista.”

Erityislahjakkaiden oppilaiden opettaminen:

Opetuksen ei tarvitse olla poikkeuksellisen mullistavaa erityislahjakkiaan oppilaan kohdalla. Opettajana sinun ei tarvitse olla alan asiantuntija, mutta sinun on oltava avoin, utelias ja vuorovaikutteinen. Erityislahjakkaat oppilaat ovat ensisijaisesti herkkiä sille, miten opettaja suhtautuu heihin, joten jos

onnistut luomaan hyvän suhteen ja ilmapiirin, olet vapaa kokeilemaan. Erityislahjakkailta oppilailla on usein nokkela huumorintaju, ja he viihtyvät ympäristöissä, joissa huumori ja vakavuus sekoittuvat. Erityislahjakkaille oppilaille on tärkeää näyttää/kertoa, miksi teemme mitä teemme ja mikä on tavoite. Näin esittelet opetuksesi ja/tai aineistosi tarkoitusta ja avaat mahdollisuuksia rikastuttaville ”miten”-menetelmille.

Ja kysy lahjakkaalta oppilaalta itseltään, mitä mieltä hän on! Jos oppilas luottaa sinuun, saat rehellisiä vastauksia, parannusehdotuksia ja vaihtoehtoja. Avaa silmäsi, korvasi ja sydämesi sille, mitä erityislahjakas viestittää.

Ja luovu arvovallasta! On hyvin, hyvin todennäköistä, että erityislahjakas oppilas on älykkäämpi kuin sinä. Mutta – ja tämä on tärkeää – oppilas on edelleen *lapsi* ja erittäin riippuvainen sinusta ja luomastasi ympäristöstä. *Sinä* olet aikuinen, joten *sinun* on tehtävä aloite ja ehdotettava ratkaisuja – *ei* erityislahjakkaan oppilaan!

Miten työskentelimme:

Aloitimme viime syksynä tutkimalla lähiympäristöä, ja sen jälkeen Rikastuttamisryhmä sai tehtäväkseen pohtia koulupiikan fyysisiä ilmiöitä. Listasimme erilaisia leikkivälineitä ja pohdimme sitten, mitä tapahtuu ja miten ne toimivat.

Testasimme ja tutkimme tasapainoa, G-voimaa, kiihtyvyyttä, kehon liikkumista ilmassa ja eri alustoilla, kitkaa ja nopeutta sekä lentoratoja. Oppilaat tekivät leikkipaikkafysiikkaa käsitteleviä opetustauluja ja -videoita koulun oppilaille ja opettajille.

Seuraava osa-alue oli mekaniikka. Pohdimme kiilaa, ruuvia, vipua ja pyörää. Piirsimme, suunnittelimme ja rakensimme välineitä, joihin ne sisältyisivät. Testasimme erilaisia pyöriä ja rakensimme mekaanisia liikkuvia leluja ja koneita.

Olemme perehtyneet optiikkaan ja akustiikkaan ja tehneet niihin liittyviä kokeita, ja oppilaat ovat kirjoittaneet kuvauksia ja tiivistelmiä, joista olemme keskustelleet.

Seuraavan suuremman projektin aiheena oli piirtää, suunnitella ja esitellä ”Lasten valopuisto – aktiviteettipuisto Voimalaitoksen luona”.

Ideoimme, mitä kaikkea elämyspuistossa voi tehdä, luimme, tutkimme, katsoimme eri tiedekeskusten esityksiä, piirsimme ja suunnittelimme, miltä oma aktiviteettiratamme voisi näyttää ja mitä siihen sisältyisi. Suunnitellulla radalla tarvittiin paljon ongelmanratkaisutaitoja virtaavan veden ylittämiseen, labyrinttien läpi kulkemiseen ja erilaisten esteiden ylittämiseen. Lopuksi esittelimme suunnitelman piirustuksineen Nykarleby Kraftverkin johtajalle.

Avaruus kiinnostaa oppilaita hieman eri tavoin, ja he ovat työskennelleet eri erikoisaiheiden parissa. Aiheita ovat olleet marsilaiset, ISS ja elämä avaruudessa.

Talvella tutkimme veden olomuotoja sekä sisällä että ulkona. Olemme seuranneet eri mikroskoopeilla hyppyhäntäisten, planktonin ja kasvien kehitystä. Ryhmän asiantuntija on saanut opettaa meitä muita aina solutasolle asti.

Olemme vierailleet voimalaitoksessa ja tutustuneet energiantuotantoon, minkä jälkeen olemme jatkaneet työtä virtapiirien parissa ja rakentaneet omia ”sähkölaitteita”.

Nyt jatkamme robottien rakentamista ja ohjelmointia sekä erilaisia kasvi- ja hyönteisprojekteja.

Arviointi: Oppilaiden ja opettajan välinen keskustelu on tärkeää. Kunnioitamme toisiamme, meillä on yhteisiä kokemuksia ja uskallamme puhua aiheista, joista on vaikea puhua luokassa, koska olet muiden mielestä outo tai aihe on niin monimutkainen. Voimme käsitellä erikoisaloja. Oppilailla on paljon tietoa, ja he tykkäävät oppia toisiltaan.

<https://monaliljedahl.wordpress.com/2016/01/06/hur-undervisar-jag-sarbegavadesarskilt-begavade-elever/>

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/larande/studiepaket-till-stodmaterial-om-sarskilt-begavade-elever-1.243121>

Liite 6: Liljedahlin luokassa valmentamista koskeva tarkistuslista

Lista on kokonaisuudessaan s. 87–88 Mona Liljedahlin kirjassa *Särskilt begåvade elever. Pedagogens utmaning och möjlighet*, julkaisija Gothia Fortbildning 2017.

Luokassa valmentamisen tarkistuslista

Hyvät, luottamukselliset opettajan ja oppilaan väliset suhteet

Kannustetaan esittämään kysymyksiä, pohtimaan ja kertomaan mielipiteitä

Asiantuntemus ja opettajan innostuneisuus (innostuneisuus on tärkeintä)

Vaihtelevat opetustyylit ja erilaiset tehtävätyypit sekä erilaiset tavat osoittaa osaamista – tavat arvioida sitä, mitä oppilas jo osaa tai tekee

Korkeat odotukset oppilasta kohtaan (tätä ei pidä sekoittaa korkeisiin vaatimuksiin - pidä oppilasta vertaisena)

Selkeät tavoitteet (tähän pyrimme, sitten jatkamme eteenpäin) ja mihin niillä tähdätään

Rakenteiden ja itsenäisyyden välinen tasapaino

Rehellinen ja suora palaute (ei ”hyvä” tai ”hienoa” tai ”kehitä” – konkreettista, selkeää palautetta)

Opettaja on kiinnostunut opettamisesta, ei pelkästään opetussuunnitelman noudattamisesta

Opettaja tuo luokkaan naurua, iloa ja huumoria

Ei keinotekoisia ”kattoja” sille, mitä oppiaineessa tai tehtävässä tulee saavuttaa

Ei toistuvia tai samanlaisia tehtäviä – ei harjoittelua harjoittelun vuoksi

Liite 7: Korkeampi ajattelu – opas opettajalle (DeDNKRS)

DeDNKRS: on ryhmä alankomaalaisia erityislahjakuuteen perehtyneitä erityisopettajia, jotka ovat kehittäneet opettajille kysymyksiä, jotka auttavat heitä saavuttamaan korkeamman ajattelun. Lista löytyy Simsin kirjasta (2021) s. 106–107.

Kannusta analysoimaan

Selvitä miten... suhtautuvat toisiinsa

Selitä mitä xx:llä tarkoitetaan...

Aseta paremmuusjärjestykseen

Etsi yhtäläisyyksiä ja eroja...

Suhteuta... xx:ään...

Kuinka monella eri tavalla...

Kannusta arvioimaan

Mitkä ovat xx:n hyödyt ja haitat?

Mikä on lopputulos edellyttäen että?

Vakuuta?

Vertaa xx:n kanssa

Kehitä kriteereitä

Kannusta luovuuteen

Kirjoita...

Järjestä...

Kehitä...

Suunnittele...

Tee suunnitelma...

Tee epätavallinen...